

КЉУЧНЕ РЕЧИ ФИЛИПА ВИШЊИЋА

Рад покушава да од основних података, датих сваком људском бићу као кључне речи, одмота причу о човеку о његовом делу. Тумачењем знаних и осветљавањем мање познатих биографских података, аутор прича причу о Филипу Вишњићу.

Кључне речи: Филип Вишњић, Марија Вилић, Ђорђе Вилић.

Да ли сте запазили, и о томе понекад размишљали, како се подаци о нечијем животу и укупном чињењу, у списима и списковима, на споменицима, ограничавају именом, презименом, местима и годинама рођења и смрти?

Да ли је, можда, притом, испред вас расла неправда што је цео нечији живот, и све што је урадио, стиснуто између неколико непротумачених речи и бројева?

Да ли сте осетили језу због оних о којима не знамо ни толико?

И да ли сте покушавали да око тих података, основних, свакоме једнако датих, по њима као кључним речима, одмотавате причу о неком човеку и његовом делу?

То питам, циљано, сада, на почетку скупа у част најпознатијег десетерачког, српског и народног песника чије је име Филип, презиме Вишњић, место рођења Трнова, и тако редом, намеран да деломике на питања и одговорим.

Српско име Филип стигло је из грчког језика. Основно значење тог имена каже да га носи човек који воли коње, који је јахач и путник у седлу. Можда зато Вожд у Филиповој песми „Лазар Мутап и Арапин“ има седам стотина коња и нуди чувеном хајдуку да за себе једнога одабере. Можда су зато Филипови устанички јунаци увек на коњима. Као Чупић на свом Мркову који ће Филипу дати заклон и као награду за стихове поклонити Белца на којем је далеко стизао. Ко погледа мапу Филипових путовања, у чуду ће се наћи колико је слеп видео.

Српско име Ђорђе заправо је Георгије који убија аждају, уз кога редовно иде оловна реч – великомученик. Филипов отац звао се Ђорђе. Умро је млад, нагло, у жестоком ропцу. Син му је остао четворогодишњи сирјак. Касније, када су Филипови стричеви и најближи сродници бранили част своје Ђурђије, турски заптије су их поробили и побили. Ко добро зна шта је Филип достигао у поезији, када чује име места у којем је рођен, када чује за Трнову, не помисли на винограде и воћке око њих из описа Милорада Панића Сурепа, већ помисли на трнови венац славе, на трнов пут до ње, на затрњену кућу из које је Филип. Зато су слике разуре и зла онако уверљиве у његовим стиховима.

Али, срећна рука је одредила да се Вожд устанка, чији је песник Филип, зове Ђорђе, као и његов отац. Он за Вожда не каже Карађорђе. Неће црну туђу реч на њега, јер је одабран да донесе светлило. Стихом га је Филип видео, без вида после великих богиња када му је било осам година, па је у Ђорђу уједно имао и оца Србије, како га је Ње-гош прозвао, и свог оца, једва упамћеног. Ђорђе Петровић је повео, речима Игумана Стефана,

„Поколење за пјесну створено,
виле ће се грабит кроз вјекове

да вам вјенце достојне саплету,
ваш ће примјер учити пјевача
како треба с бесмртношћу зборит!“

још једном понеку кључну реч из стихова који су овако дошли из *Горскої вијенца*. У њима се помињу *виле* које ће јунацима и устаницима сплести достојне венце славе. Ко би то могао боље учинити од Вилића? Зар се у истим стиховима наслућени певач могао друкчије презивати осим Вилић? Као што је право Филипово презиме, јер је понеки његов предак био вилаћ, „у пријатељству с вишим силама“. Виле су нашле Филипа да у његовој песми српски устаници са бесмртношћу зборе, али га сви знамо под презименом Вишњић, а не Вилић. Тако, по мајци, пошто се његова мати преудала у Међаше и са собом одвела дете које ће касније спевати чувени стих „Дрино водо, племенита међо“, јер је свака међа међу једнородницима племенита и невидљива, па макар је све силе дизале.

Крштено име Филипове мајке било је Марија, исто као што се звала мајка Божијег сина, који је на крсту добио венац од трња. Стога се чини да надимак Филипове мајке није сазрео на воћки из Трнове како би се лакше преудала у Међаше. Можда су Вилићи, онако вилински везани с висинама, на изговарање Маријиног имена помишљали на Вишњега, па отуда своју снаху прозвали Вишња, с друкчијим нагласком, дакле, од онога што се воћки даје. И можда су свом брату Ђорђу Вилићу, Филиповом оцу, дали надимак Стојан да буде ускочан и постојан као сењски Јанковић, и можда су, у просветљењу, наслутили да ће један други Стојан, Змај од Ноћаја и Чупић, бити окићен у Филиповим стиховима.

Па ко нам може забранити да кажемо како је Филип Вишњић док је низао јединствене десетерце о

Ђорђу Петровићу, вођи Првог српског устанка 1804, и о Стојану Чупићу, војводи у истом Устанку, очима које су га оставиле рано да би с њима што више и што даље, у небеској ведрини видео свог оца Ђорђа кога су звали Стојан? Бива то када дар стигне од Бога.

С таквим даром налази се Филип Вишњић на међи, на граници, између вуковске народне поезије, као њен епски завршетак на последњем врху, и између *Горскої вијенца* где је десетерачка песма досегла уметнички врхунац, такав да: ко хоће даље – мора нанижицом. Прва антологија после Вукове у којој су Вишњићеве песме има наслов *Оїледало срїско*. Руком га је придржао Његош. Објављено је у Београду, на природном месту за такве послове, 1845. На почетку књиге је лик Ђорђа Петровића, а у средишту девет песама Филипа Вишњића о подвигу у којем „уста раја ко из земље трава“.

Како не бисмо, у овој прилици, и иначе, истим начином као и досад, по кључним речима, допустили, барем умало, да се стиховима дозивају песник Буне и песник *Вијенца*, Вишњић и Његош?

Вишњић гледа како „је крвца из земље проврела“, а Његош како је „црна земља под крв огрезнула“, да „крв прождире коње и јунаке“.

Вишњић каже „земан дошо, ваља војевати“, а Његош да ваља дизати „срушене олтаре“, „да пропоје вјера православна“.

Вишњић види прави час када Србин мора „за крст часни крвцу прољевати“, а Његош да је сенка крста православног „у крв она прекупата“, да „крв праведна дими на олтаре“.

Од обојице се чује: „Удри за крст, за образ јуначки!“ За обојицу је Карађорђе на белом коњу као што пристоји победницима.

Велика поема Филипа Вишњића „Почетак буне против дахија“ пред крај каже да је то било

„Кад је Ђорђе Србијом завладо
и Србију крстом прекрстио
и својијем крилом закрилио“.

„Посвета праху оца Србије“ на прочељу Његошевог *Горскої вијенца* о истом времену и о истом Ђорђу каже:

„диже народ, крсти земљу, а варварске ланце сруши,
из мртвијех Срба дозво, дуну живот српској души“.

Када их већ не можемо одменити, и међу нама видети, оставимо два песника да се и даље по свом некадашњем начину дозивају.

(Андрићев институт,
Вишеград, Андрићград,
3. децембар 2017)

Academician Miro Vuksanović
Serbian Academy of Sciences
and Arts, Belgrade

KEY WORDS OF FILIP VIŠNJIĆ

The paper tries that from basic data, given to every human being as a key word, unraveled the story of man and his work. By interpreting known and illuminating lesser known biographical data, the author tells the story of Filip Višnjić.

Key words: Filip Višnjić, Marija Vilić, Djordje Vilić